

kürtülmesi dolayısıyla III. Mustafa'ya gazi unvanı verilmişti. I. Abdülhamid ise Osmanlı-Avusturya-Rus savaşlarının ilk yıllarında elde edilen bazı askerî başarılarından dolayı 1788'de bir fetva ile gazi unvanını almış ve bu unvanın hutbelerde okunması için her tarafa ferman gönderilmişti (Emecen, *TD*, XXXIII [1982], s. 252). Bu anlayış daha sonra da devam etmiş, II. Abdülhamid Doksanüç Harbi'nden dolayı Şeyhülislâm Hayrullah Efendi'nin fetvasıyla gazi unvanını almış, tuğ-rasına ve devrinde basılan paralara bu unvanını koydurmuş, hutbelerde okunması için ferman çıkartmıştı. Aynı savaşta gösterdikleri kahramanlıklar dolayısıyla Plevne müdafii Osman Paşa ile Doğu Anadolu cephesi kumandanı Ahmed Muhtar Paşa'ya Sultan Abdülhamid tarafından gazi unvanı verilmiştir. Nihayet Sakarya Meydan Savaşı'ndan sonra 19 Eylül 1921 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Mustafa Kemal'e mareşal rütbesiyle birlikte gazi unvanı verilmesi de bu geleneğin bir devamıdır. Laikliğin ve soyadı kanununun kabulünden sonra bile gazi unvanının kullanımı devam etmiştir. Türkiye'de 1927'den beri her yıl düzenlenen Gazi Koşusu bu unvanla yapılmaktadır. Eski adı Gazi Eğitim Enstitüsü olan yüksek okul 1982 yılında Gazi Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür. İstiklâl Savaşı'na katılarak İstiklâl madalyası alanlara "İstiklâl Savaşı gazisi" denmektedir. Aynı şekilde Kore ve Kıbrıs savaşlarına katılanlar da bu unvanla anılır.

Osmanlılar'da gazâ anlayışı ayrıca, Arap edebiyatındaki "megâzi" kitapları gibi "gazânâme" veya daha yaygın ifadesiyle "gazavatnâme" adı altında bir edebî türün ortaya çıkması ile de kendini gösterir. Gazâ ruhu ve gazilik Türk kültüründe derin izler bırakmış, gazi sadece unvan olarak değil isim olarak da kullanılırken bunun müennesi olan "gaziye" de kadınlara ad olarak verilmiştir. Halep Eyyübî hükümdarının kızının adı Gaziye Hatun'dur. Kırım Hanlığı'nda gazi sıfatı aynı zamanda ad haline gelmiştir. Meşhur Kırım Hanı Gazi Giray dışında hanlık makamına geçen iki Gazi Giray Han daha vardır. Anadolu'da bugün gazi adına özellikle Alevî kesiminde sıkça rastlanır. Öte yandan şehir için de bu unvanın kullanıldığı dikkati çeker. Antep halkının İstiklâl Savaşı'nda gösterdiği kahramanlık dolayısıyla bu şehrin adına gazi sıfatının eklendiği bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Hamza, *XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış «Satır-Arası» Kur'an Tercümesi* (haz. Ahmet Topaloğlu), İstanbul 1978, II, 223, 722; R. Dozy, *Supplément aux dictionnaires arabes*, Leiden 1881 — Beyrouth 1968, II, 212; *Türk Lugatı*, III, 577; Wensinck, *el-Mu'cem*, "gâz" md.; *Müsned*, I, 20, 53; Buhârî, "Cihâd", 38, "Ta'bir", 12, "Humus", 13; Müslim, "Cihâd", 135-136; Tirmizî, "Zekât", 18, "Da'avât", 5; Neşrî, *Cihânnümâ* (Unat), I, 5, 55, 215-217; Beyhakî, *Târîh* (Hüseynî), s. 122; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, III-IV, 176-177; Eflâkî, *Menâkıbü'l-ârifîn*, I, 158, 485, 506, 656, 662; II, 948-949; İbn Battûta, *Seyahatnâme*, I, 337, 355-356; Ahmedî, *Dâstân ve Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osmân* (haz. Çiftçiçoğlu N. Atsız, *Osmanlı Tarihleri I* içinde), İstanbul 1925-49, s. 6-8, ayrıca bk. tür.yer.; Karamânî Mehmed Paşa, *Osmanlı Sultanları Tarihi* (a.e. içinde), s. 366; Aşıkpaşazâde, *Târîh*, s. 43, 160, 205, ayrıca bk. tür.yer.; *Gazavat-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân* (nşr. Halil İnalıcık — Mevlüd Oğuz), Ankara 1978, s. 9, 24, 45-46, 54, 62; Peçuylu İbrâhim, *Târîh*, I, 18; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyât* (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, tür.yer.; Silâhdar, *Târîh*, II, 547-548; Enverî, *Düsturnâme*, tür.yer.; Köprülü, *İlk Mutasavvıflar* (İstanbul 1919), Ankara 1991, tür.yer.; a.mlf., *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu* (Ankara 1959), Ankara 1972, s. 138, 146-148, 152-153; P. Wittek, *The Rise of Ottoman Empire*, London 1938, tür.yer.; a.mlf., "Deux chapitres de l'histoire des turcs de Roum", *Byzantion*, XI, Bruxelles 1936, s. 285-319; Barthold, *İslâm Medeniyeti*, s. 208, 210, 239; a.mlf., *Türkistan*, s. 225; E. Werner, *Büyük Bir Devletin Doğuşu: Osmanlı Feodalizminin Oluşma Süreci* (trc. Orhan Esen — Yılmaz Öner), İstanbul 1986, I, 77, 113, 116 vd.; Osman Turan, *Selçuklular Hakkında Resmî Vesikalar*, Ankara 1988, s. 82-95; Abdülkadir Özcan, "Türklerde Gazâ Geleneği", *Ekrem Hakkı Ayverdi Hâtıra Kitabı*, İstanbul 1995, s. 362-368; a.mlf., "Ayyâr", *DİA*, IV, 296; Feridun M. Emecen, "Saruhanoğulları ve Mevlevilik", *Ekrem Hakkı Ayverdi Hâtıra Kitabı*, İstanbul 1995, s. 286-287; a.mlf., "Gazâya Dâir-XIV. Yüzyıl Kaynakları Arasında Bir Gezinti", *Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı*, Ankara 1995, s. 191-197; a.mlf., "Târîh-i Lebîbâ'ya Dâir", *TD*, XXXIII (1982), s. 252; Abdül-baki Gölpınarlı, "İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları", *İFM*, XI/1-4 (1949-50), s. 80 vd.; Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", a.e., s. 524 vd.; R. C. Jennings, "Some Thoughts on the Gazi-Thesis", *WZKM*, LXXVI (1986), s. 151-161; Şinasi Tekin, "XIV. Yüzyılda Yazılmış Gazilik Tarikası (Gaziliğin Yolları) Adlı Eski Bir Anadolu Türkçesi Metni ve Gazâ / Cihâd Kavramları Hakkında", *TUBA*, XIII (1989), s. 139 vd.; a.mlf., "Türk Dünyasında Gazâ ve Cihad Kavramları Üzerine Düşünceler", *TT*, XIX/109 (1993), s. 9-19; XIX/110 (1993), s. 73-80; Dihhudâ, *Lugatnâme*, XX, 41 vd.; "Gâzi", *İA*, IV, 733; Halil İnalıcık, "Türkler", a.e., XII/2, s. 287 vd.; I. Mélikoff, "Ghâzi", *EI*² (Fr.), II, 1068-1069; "Gazi", *TDEA*, III, 305; "Gazi", *ABR*, IX, 322-323.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

II. Mahmud devrinde basılan altın "gazi sikke" (İstanbul Arkeoloji Müzesi, Teşhir, nr. 1953)

GAZİ

(غازی)

II. Mahmud zamanında basılan altın sikkelerden biri.

II. Mahmud'un tahta çıkışının 21. yılından (1244/1828) başlayarak sadece iki yıl darbedilmiş olup halk dilinde "hayriye" ve "sandıklı" olarak adlandırılmıştır. Sikkenin ön yüzünde ortada tuğra, etrafında "sultân-ı selâtin-i zamân", diğer yüzünde ortada "duribe fi Kostantiyye 1223", çevresinde "Gazi Mahmud Han" yazısı vardır. Bundan dolayı bu sikkeye "gazi altını" denilmiştir. İstanbul, Bağdat ve Mısır'da basılan sikkenin çifte, tek ve nisfiyeleri mevcuttur. "Edirne gazisi" ise Sultan Mahmud'un Edirne gezisi dolayısıyla İstanbul'da darbedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İsmail Galib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, İstanbul 1307, s. 374; Süleyman Südi, *Usûl-i Meskûkât-ı Osmâniyye ve Ecnebiyye*, İstanbul 1311, s. 74; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloğu*, II, 680; Pakalın, III, 122.

İBRAHİM ARTUK

GAZİ, Seyfeddin

(bk. SEYFEDDİN GAZİ).

GAZİ AHMED MUHTAR PAŞA

(1839-1919)

Osmanlı Sadrazamı.

1 Kasım 1839'da Bursa'da doğdu. Babası Katırcıoğlu ailesinden Hacı Halil Ağa'dır. 1856 yılında Bursa Askerî İdadisi'ni, 1860'ta Harbiye Mektebi'ni birincilikle bitirerek teğmen oldu, bir yıl sonra da kurmay yüzbaşılığa yükseldi. İlk kıta hiz-